

JINOYAT SODIR ETGAN AYOLLARNI RESOTSIALIZATSIYA QILISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Haydaliyeva Mehrangez Hatam qizi

Surxondaryo viloyat Ichki ishlar boshqarmasi

Jamoat xavfsizligi xizmati Huquqbuzarliklar profilaktikasi boshqarmasi

Xotin-qizlar masalalari bo'yicha guruh katta inspektori

Annotatsiya: Jinoyat sodir etgan ayollarni resotsializatsiya qilish va ularni jamiyatga qayta moslashtirish muammosi bugungi kunda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Bu jarayon o'z mohiyati va mazmuniga ko'ra faqatgina muayyan jazoni o'tab chiqish bilan cheklanmay, balki jinoyat sodir etgan shaxslarni ijtimoiy hayotga faol tarzda qaytarish, ularning huquqiy ongini va madaniyatini oshirish, ruhiy salomatligini mustahkamlash, kasbiy ko'nikmalarini rivojlantirish, psixologik va ijtimoiy yordam ko'rsatish, ijtimoiy moslashuv imkoniyatlarini kengaytirish, ularni qayta tarbiyalash va jamiyatda to'laqonli hayot kechirishga tayyorlashga qaratilgan kompleks chora-tadbirlar majmuidir. Ayollarning jinoyat sodir etish sabablari va omillari ham o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ularni resotsializatsiya qilish yo'llari, mexanizmlari ham shunga mos tarzda alohida yondashuvni talab etadi.

Kalit so'zlar: jinoyat sodir etgan ayollar, resotsializatsiya, ijtimoiy moslashuv, psixologik yordam, kasbiy ko'nikmalar, huquqiy ong, reabilitatsiya, ijtimoiy yordam, jamiyatga qayta moslashuv, ayollarni qayta tarbiyalash.

Аннотация: Проблема ресоциализации женщин, совершивших преступления, и их реинтеграции в общество является одной из актуальных проблем современности. Этот процесс по своей сути и содержанию не ограничивается отбыванием конкретного наказания, а представляет собой сложный комплекс мер, направленных на активное возвращение в общество лиц, совершивших преступления, повышение их правосознания и культуры, укрепление психического здоровья, развитие профессиональных навыков, оказание психологической и социальной помощи, расширение возможностей социальной адаптации, перевоспитание и подготовку к полноценной жизни в обществе. Причины и факторы женской преступности также имеют свои особенности, а пути и механизмы их ресоциализации требуют соответственно особого подхода.

Ключевые слова: женщины, совершившие преступления, ресоциализация, социальная адаптация, психологическая помощь, профессиональные навыки, правосознание, реабилитация, социальная помощь, реадаптация в обществе, перевоспитание женщин.

Abstract: The problem of resocialization of women who have committed crimes

and their reintegration into society is one of the urgent issues today. This process, by its essence and content, is not limited to serving a specific sentence, but is a complex set of measures aimed at actively returning those who have committed crimes to social life, increasing their legal awareness and culture, strengthening their mental health, developing their professional skills, providing psychological and social assistance, expanding their opportunities for social adaptation, re-educating them and preparing them to live a full life in society. The causes and factors of women's crime also have their own characteristics, and the ways and mechanisms of their resocialization require a special approach accordingly.

Keywords: women who have committed crimes, resocialization, social adaptation, psychological assistance, professional skills, legal awareness, rehabilitation, social assistance, re-adaptation to society, re-educating women.

KIRISH

Resotsializatsiya jarayonida ayollarni qayta tarbiyalashning eng muhim bosqichlaridan biri, ularning psixologik holatini yaxshilash, o'ziga nisbatan ishonchini tiklash, ijtimoiy, huquqiy va ma'naviy dunyoqarashini shakllantirishdan iboratdir. Bu borada professional psixologik yordam ko'rsatish, konsultatsiyalar tashkil etish, turli treninglar o'tkazish muhim ahamiyatga ega. Ayollarga hayotda yuzaga keladigan turli qiyinchiliklarni muvaffaqiyatli yengib o'tish, muammolar yechimida to'g'ri yo'l tutish ko'nikmalarini shakllantirish resotsializatsiya samaradorligini oshiradi. Shuningdek, ijtimoiy moslashuv dasturlarini ishlab chiqish va amalda joriy etish, ularni oila va jamiyat hayotiga faol tarzda jalb etish, huquqiy va kasbiy bilimlarni oshirish orqali jamiyatga to'laqonli tarzda qayta moslashuv imkoniyati yaratiladi. Jinoyat sodir etgan ayollarning ko'pchiligi, aslida, turli ijtimoiy-iqtisodiy muammolar, oila va jamiyatdagi ziddiyatlar, ma'naviy va psixologik bosimlar natijasida jinoyat sodir etishga majbur bo'lganlar. Shu sababli, ularni jamiyatga qaytarishda psixologik reabilitatsiya va ijtimoiy yordam tadbirlarini izchil va uzluksiz ta'minlash muhimdir. Ular uchun maxsus mehnat va kasb o'rgatuvchi dasturlar, treninglar va kurslar tashkil qilish lozim. Bu dasturlar yordamida ayollar o'z hayotida bo'lishi mumkin bo'lgan yangi imkoniyatlarni ko'rib chiqadi va ularni amalga oshirishda ishtirok etadi. Bu jarayonda jamoatchilik tashkilotlarining, ijtimoiy xizmatlarning hamkorligi, davlat siyosati va qonunchiligining takomillashuvi o'z samarasini beradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Resotsializatsiya mexanizmlarini rivojlantirishda ta'lim va ona tilida erkin so'zlashish, yurtdoshlarimiz, yaqinlari bilan ijtimoiy munosabatlarini tiklash muhim o'rin tutadi. Ayollar, aynan, ijtimoiy muhitda o'z ular uchun tanish bo'lgan an'ana va qadriyatlarni to'g'ri qabul qilish va yangi hayotga moslashishda yordam olishi kerak. Ularning shaxsiy hayot yo'li, sharoiti, ruhiy holati, salomatligi va maqsadlarga erishish

istagini psixologik jihatdan qo'llab-quvvatlash, resotsializatsiyaning muhim bosqichlaridan sanaladi. Jamiyat tomonidan ularni e'tirof etish, ijtimoiy yordam va oila bilan ishlash kabi omillar ham samarali resotsializatsiyaning kafolatlaydi. Ayollar jinoyat jazoni o'taganidan so'ng jamiyatga moslashishda eng asosiy to'siqlardan biri, jamiyatning ularni qabul qilmasligidir. Bu xavfli holatni bartaraf etishda, ularning huquqlarini ta'minlash, mehnat huquqini, yashash va o'zini himoya qilish huquqini kafolatlash, ularni xizmat, ta'lim va kasbga qayta jalb etish choralari muhim ahamiyat kasb etadi. Jinoyat sodir etgan ayollarga nisbatan yozilgan jamiyatdagi turli stereotiplarni yo'qotish, ularni ijtimoiy moslashuvi uchun zaruriy sharoitlar yaratish davlat va jamoatchilik oldida turgan muhim masaladir.[1]

Ta'lim va yo'llanmalar, maslahat berish va psixologik yordam berish, ularga yangi hayot yo'lini tanlashda yordam ko'rsatish, uchrashuvlar va madaniy tadbirlar tashkil etish ayollarni jamiyatga qaytarishda samarali yo'llardan hisoblanadi. Shuningdek, ularning ishga joylashishiga ko'maklashish, mehnat qilish huquqini to'liq amalga oshirishlariga yordam berish ham muhim omillardandir. Bu orqali ular o'z hayotlarida yangi bosqichlarni bosib o'tishi va jamiyatga moslashishda faol ishtirok etishlari ta'minlanadi. Shu o'rinda, jinoyat sodir etgan ayollar bilan ishlashda jazo muassasalaridagi sharoitlarni yanada yaxshilash, ularning huquq va erkinligini to'la kafolatlash, ularning o'zaro munosabatlarini sog'lom yo'nalishga yo'naltirish bo'yicha alohida dasturlar ishlab chiqish dolzarb vazifalardan biri sanaladi. Jinoyat sodir etgan ayollar, ko'pincha, bolalarga ega bo'lishi ham mumkinligi sababli, ularning farzandlari taqdiri, oilaviy munosabatlari va tarbiya masalalarida ham zaruriy chora-tadbirlarni amalga oshirish talab qilinadi.[2]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Ayollarning jinoyatchilik yo'liga kirib qolish holatlari jamiyatda ijtimoiy befarqlik va e'tiborsizlik natijasidir. Shuningdek, iqtisodiy qiyinchiliklar, bilim va malaka yetishmasligi, psixologik yordamning kamligini hisobga olsak, ularni resotsializatsiya qilishda bunday omillarga alohida e'tibor qaratish muhim. Bu jarayonning muhim bosqichlaridan yana biri ularni huquqiy ong va madaniyatga o'rgatishdir. Ularga qonunlarni tushuntirish, o'z huquqlarini va jamiyat oldidagi burchlarini anglashga yordam beradigan treninglar tashkil etish ham resotsializatsiya samaradorligini oshiradi. Ayollarni jamiyatga moslashtirish mexanizmlari ichida davlat organlari, fuqarolik jamiyati institutlari, sog'liqni saqlash va ta'lim tizimi, mehnat bozoridagi imkoniyatlar va turli psixologik-ijtimoiy xizmatlarning faoliyati muhim o'rin tutadi. Ularning bir-biri bilan hamkorligi orqali muayyan strategiyalar ishlab chiqib, jinoyat sodir etgan ayollar uchun: ijtimoiy xizmatlar, psixologik yordam, malaka oshirish, mehnat bozorida teng imkoniyatlar ta'minlanadi va jamiyatga qayta moslashtirish jarayonining samaradorligi oshiriladi.[3]

Jamiyatda jinoyat sodir etgan ayollarga nisbatan salbiy munosabatlar mavjudligi,

ularni to'laqonli hayotga qaytarishda eng katta muammodir. Bunday munosabatlarni bartaraf etishda ommaviy axborot vositalarining roli, huquqiy va ijtimoiy-ma'naviy targ'ibot, televizion va internet loyihalar, radio eshittirishlar orqali tushuntirish ishlarini olib borish, shu qatorda, davlat siyosatini to'g'ri yoritish ham katta rol o'ynaydi. Ayollar uchun o'tkaziladigan maxsus tadbirlar, ular uchun milliy va xalqaro amaliyotda sinovdan o'tgan ilg'or tajribalarni joriy etish, qayta tayyorlov, maxsus dasturlar va grantlar ajratish orqali ham muhim natijalarga erishish mumkin. Jinoyat sodir etgan ayollarning ijtimoiy moslashuvini ta'minlashda ular uchun psixologik va ruhiy salomatlikni tiklash muhimdir. Ayrim hollarda, ularga jazo o'tash jarayonidayoq, turli ijtimoiy xizmatlar tomonidan yordam berilishi, qamoqdan so'ng esa maxsus moslashuv markazlariga yuborilishi resotsializatsiya samaradorligini oshiradi. Bu tashkiliy faoliyatlar doirasida ayollarni jamiyatga qaytarish, ularda hayotda o'z o'rnini topish, ishonch va motivatsiyani kuchaytirishda davlat va jamoatchilik uchun yangi imkoniyatlar yaratadi.[4]

Resotsializatsiyani amalga oshirishda qonunchilikni yanada takomillashtirish, ayollar uchun ijtimoiy yordam va himoya kafolatlarini kuchaytirish, xususiy va davlat ish beruvchilar bilan doimiy hamkorlikda ish yuritish, xotin-qizlarga bo'lgan ishonch va hurmatni oshirish muhim ahamiyatga ega. Ularni zamonaviy kasb va hunarlarga ega qilish, internet orqali onlayn ishlash imkoniyatlari bilan tanishtirish, tadbirkorlik faoliyatini boshlashda yordam ko'rsatish, kredit va grant dasturlariga jalb etish – bularning barchasi resotsializatsiya mexanizmlari samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Jinoyat sodir etgan ayollarning jamiyatga qayta moslashuvi muammosi birdaniga hal etilmaydi, bu uzoq muddatli, tizimlashtirilgan va kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirishni talab etadi. Unda davlat organlari, fuqarolik jamiyati institutlari, ommaviy axborot vositalari, ta'lim va sog'liqni saqlash muassasalari, nodavlat notijorat tashkilotlarning o'zaro hamkorligi asosiy ahamiyat kasb etadi. Holbuki, yurtimizda so'nggi yillarda ushbu yo'nalishda bir qator muhim ishlanmalar amalga oshirilmoqda, ammo sohani takomillashtirish, ilg'or xorij tajribasidan foydalanish, zamonaviy me'yoriy-huquqiy bazani shakllantirish va zarur infratuzilmani rivojlantirish bo'yicha ham izchil ishlarni davom ettirish talab etiladi.[5]

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, jinoyat sodir etgan ayollarni resotsializatsiya qilish mexanizmlarini takomillashtirish orqali jamiyatda ularni to'laqonli va samarali hayotga qaytarish, jinoyatchilikning qayta sodir etilishining oldini olish, ularning farzandlari va oila a'zolarini ijtimoiy muhofaza qilish, jamiyatda ijobiy muhit shakllantirish mumkin. Jinoyat sodir etgan ayollar hayotidagi muammolarni bartaraf qilish va ularni jamiyatga moslashtirishda har bir soha vakillarining hamkorligi, yondashuvlarning ilmiy asoslanganligi, chuqur ijtimoiy-psixologik va huquqiy islohotlarni amalga oshirish muhim ahamiyatga ega. Shu orqali yurtimizda barqarorlik,

taraqqiyot va ijtimoiy farovonlikka erishishga xizmat qiluvchi zamonaviy resotsializatsiya tizimi barpo etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdukarimova, Z.X. (2018). "Ayollar jinoyatchiligi va ularni resotsializatsiyaga jalb qilish masalalari." O'zbekiston Fanlar Akademiyasi Axborotnomasi, 3(2), 112-118.
2. Karimova, G'.Sh. (2020). "Jinoyat sodir etgan ayollarning resotsializatsiyasi: nazariy va amaliy asoslari." Toshkent davlat yuridik universiteti ilmiy jurnali, 2(67), 134-140.
3. Komilova, N.A. (2019). "Ayollar kriminalistikasi va ijtimoiy moslashuv yo'llari." O'zbekiston ijtimoiy fanlari, 5(3), 97-104.
4. Matmuratova, D.R. (2021). "Resotsializatsiya jarayonida psixologik yondashuv va uning ahamiyati." O'zbek tili va adabiyoti, 6(2), 188-193.
5. Mirzaeva, N. M. (2019). "Jinoyat sodir etgan ayollarni jamiyatga uyg'unlashtirishning zamonaviy tamoyillari." Innovatsion Ta'lim, 4(5), 223-229.
6. Norqulova, M.B. (2017). "Jinoyatchiligi yuqori bo'lgan ayollarning ijtimoiy moslashuvi muammolari." O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi ilmiy axboroti, 1(10), 62-69.
7. Salimova, F. Sh. (2021). "Ayollarni resotsializatsiya qilish mexanizmlarini takomillashtirishda xalqaro tajriba." Ijtimoiy tadqiqotlar, 3(21), 51-58.
8. Usmonova, S.K. (2022). "Jinoyat sodir etgan ayollarning rehabilitatsiyasi va ularni jamiyatga moslashtirish." Yuridik fanlar jurnali, 2(55), 101-107.